

УДК 72.01

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ М. ВІННИЦІ, НА ПРИКЛАДІ БУДІВЛІ МІСЬКОЇ ДУМИ АРХІТЕКТОРА Г. Г. АРТИНОВА

В. В. Смоляк, А. С. Субін-Кожевнікова

В даній статті здійснено комплексне архітектурно-історичне дослідження пам'ятки архітектури, будівлі Міської Думи у м. Вінниця, яка була збудована у 1911 р. за проектом архітектора Г. Г. Артинова (1860-1919). Проаналізовано особливості архітектури і стилю будівлі Міської Думи, що поєднала у собі модернізовані деталі класицизму й античності. Висвітлюються особливості облаштування інтер'єрів приміщень, зокрема Білої Зали на третьому поверсі. Доведена значимість пам'ятки, як невід'ємного елементу історії подільського краю. Зазначена необхідність подальшого дослідження, з метою захисту, збереження та відновлення пам'ятки архітектури.

Ключові слова: пам'ятка архітектури, будівля Міської Думи, стиль, інтер'єр приміщень, Біла Зала, збереження.

ИССЛЕДОВАНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ПАМЯТНИКОВ АРХИТЕКТУРЫ Г. ВИННИЦЫ, НА ПРИМЕРЕ ЗДАНИЯ ГОРОДСКОЙ ДУМЫ АРХИТЕКТОРА Г. Г. АРТЫНОВА

В. В. Смоляк, А. С. Субин-Кожевникова

В данной статье осуществлено комплексное архитектурно-историческое исследование памятника архитектуры, здания Городской Думы в г. Винница, который был построен в 1911 г. по проекту архитектора Г. Г. Артынова (1860-1919). Проанализированы особенности архитектуры и стиля здания Городской Думы, сочетающего в себе модернизированные детали классицизма и античности. Освещаются особенности обустройства интерьеров помещений, в частности Белой Залы на третьем этаже. Доказана значимость достопримечательности, как неотъемлемого элемента истории подольского края. Отмечена необходимость дальнейшего исследования, с целью защиты, сохранения и восстановления памятника архитектуры.

Ключевые слова: памятник архитектуры, здание Городской Думы, стиль, интерьер помещений, Белый Зал, сохранение.

RESEARCH FEATURES ARCHITECTURAL MONUMENTS BY VINNYTSYA, AN EXAMPLE OF THE CITY DUMA ARCHITECT G. ARTYNOV

V. Smolyak, A. Subin-Kozhevnikova

This article presents a comprehensive study of the architectural and historical monument of architecture, the building of the City Duma in Vinnytsya, which was built in 1911 by architect G. Artynov (1860-1919). Were analyzed the features of the architecture and style of the City Duma building, which combines the modernized parts of classicism and antiquity. It highlights the particular arrangement of interior spaces, in particular the White Hall on the third floor. Proved the importance of attraction as an integral element of the history of the Podolsk region. Was highlighted the need for further research, in order to protect, preserve and restore the monument of architecture.

Keywords: architectural monument, the City Duma building, style, interior, White Hall, preservation.

Вступ

В нових історичних умовах проблема забезпечення вивчення, збереження та найбільш повного використання духовного та матеріального потенціалу історичної архітектурної спадщини повстала досить гостро. Для міста Вінниці найбільш знаковими є будівлі розташовані по вулиці Соборній, більшість з яких була запроектована на початку ХХ століття першим головним

архітектором Г. Г. Артиновим (1860-1919). Кожна з цих будівель є шедевром і несе в собі риси тогочасних стилів архітектури. Спадщина видатного зодчого, який так багато зробив для міста, потребує подальшого вивчення.

Серед найкращих будинків Вінниці, збудованих у 1911 р. за проектом архітектора Г. Г. Артинова, належне місце займає будівля Миської Думи. Застосовуючи новітні ідеї в архітектурі, що з'явилися на початку ХХ ст., архітектор, шляхом модернізації деталей класицизму й античності, знаходить нову художню виразність. А завдяки великій кількості білих декоративних елементів на білих стінах та стелі пам'ятка отримала назву «Біла Зала». Ця будівля пов'язана з історією міського самоврядування, розвитку державності, тому потребує подальшого дослідження з метою професійної реставрації для збереження їх для прийдешніх поколінь.

Мета роботи: Виявлення особливостей архітектури і стилю будівлі Миської Думи. Визначення специфіки організації роботи з вивчення та збереження архітектурної пам'ятки.

Аналіз публікацій та досліджень. Сучасні наукові видання лише починають звертати увагу на архітектурно-культурні особливості будівель ХІХ – ХХ ст. у м. Вінниця. До зазначеного питання в своїх публікаціях зверталися Царенко С. [1], [6], Денисова Л. [2].

Виклад основного матеріалу

Видатною постаттю в історії Вінниці початку ХХ ст. є перший головний архітектор міста – Григорій Григорович Артинов (див. рис. 1).

Протягом 1900-1917 рр. за проектами або під керівництвом Г. Артинова були споруджені майже всі громадські будівлі Вінниці, перші інженерні мережі й споруди (водогін, мости, нові храми, прибуткові будинки та ін.). Зодчий також проектував і вів технічний нагляд за будівництвом вінницьких під'їзних залізниць, заводів, в'язниці, інших будівель та споруд.

Рисунок 1 – Г. Г. Артинов (1860-1919)

Без урахування багатьох приватних замовлень меншого значення (малих особняків, прибудов тощо), Артинов спорудив для Вінниці понад 100 різних важливих об'єктів, що визначили розвиток нашого міста як європейського «епохи модерну». [1]

Доля найбільш знакового вінницького творіння Григорія Артинова – будівлі для Миської Думи, Управи та Громадського Банку (стала знаменитою під назвою «Біла Зала») – виявилася набагато щасливішою більшості запроєктованих зодчим об'єктів. Будівля ця використовувалася за призначенням з кінця 1911-го по 1941 рік і зберіглася в якості адміністративного, хоча і з помітними втратами обробки головного фасаду та інтер'єрів.

«Біла Зала» розташована у центральній частині міста Вінниці по вул. Соборній, 67 (під час будівництва була Поштова, але того ж року перейменована на Миколаївський проспект). Питання про потребу нового будинку було пов'язане з тим, що у м. Вінниця вже 1 травня 1909 р. мав розпочати роботу Окружний суд, відповідно до Закону від 18 квітня 1909 р., Державної Думи Російської Імперії «Про заснування Окружного суду в місті Вінниці». Враховуючи короткий термін, встановлений Державною Думою щодо початку роботи у Вінниці Окружного суду, приймається рішення про тимчасове розміщення його приміщень в існуючому будинку миської управи, що був збудований до 1901 р. на вул. Великий Дворянській (сучасна Грушевського). [2]

Для будівлі шукали місце і зупинилися на пропозиції дворянки Деонисії Піонтковської (див. рис. 2). В квітні місяці 1910 р. міська Управа купує по вул. Поштової (нині вул. Соборна) земельну ділянку площею 179,73 кв. саж. [3]

Рисунок 2 – Домоволодіння Д. Піонтковської

Викуплений для Міської Думи багатокутний майданчик з гострим кутом при головній вулиці, був економно використаний Артиновим: він запропонував розмістити триповерховий корпус з симетричним головним фасадом і вбудованим проїздом в лівій порталній частині (в 90-х рр. XX ст. проїзд реконструйовано під магазин), а також чотириповерхове крило допоміжних приміщень вглибині двору.

Враховуючи, що будівлю розмістили між садибами Д. Д. Піонтковської з правого боку та міського училища ліворуч, Г. Г. Артинов більше уваги приділяє головному фасаді та інтер'єрам основних приміщень Будинку Міської Думи (див. рис. 3).

Рисунок 3 – Розташування Будинку Міської Думи (1911)

Для визначення підрядчика, проект будинку був виставлений на огляд у конторі міського архітектора Г. Г. Артинова. Це не просте замовлення було доручено Ф. Г. Бондареву, напередодні побудувавшому для міста Св.-Воскресеньську церкву.

Вінницька міська Управа на підставі постанови Думи від 25 січня 1911 р. приймає рішення про початок будівництва будинку Міської Думи вже в березні поточного року, з тим щоб восени будівництво було завершено.

Застосовуючи новітні ідеї в архітектурі, що з'явилися на початку ХХ ст., архітектор шляхом модернізації деталей класицизму й античності знаходить нову художню виразність за умови, що архітектоніка фасаду адміністративного будинку залишається класицистичною.

Стіну головного фасаду першого поверху оформлено рустами, верхні два поверхи об'єднано приставним портиком великого ордеру з класичними тричетвертними колонами, що в цілому надає будинку монументальності. Центральну частину головного фасаду завершує стилізований фронтон-чоло, із явним впливом грецьких традицій, але майже позбавлений оздоб.

У круглій ніші чільного фронтона було встановлено годинник (нині втрачено). У фасадному декорі згідно з проектом застосовано міську геральдику: герб міста в обрамленні ліпних гірлянд прикрашає перемички над вікнами 1 поверху; збільшений герб та дати початку існування міської думи й будівництва (1870, 1911) розміщено в центральній частині фасаду над вікнами 2 поверху.

Модерністична течія у вирішенні класицистичних архітектурних форм будинку яскраво проявляє себе також у великих, що наближаються до квадрату, та високих вузьких з імпостами вікнах, у загальній вертикальній фасадній композиції.

У будинку розмішувалися: на першому поверсі – міський банк, на другому – міська Управа, на третьому – зала для засідань, Біла Зала. Допоміжні приміщення, другорядні кабінети та буфет заплановані у чотириповерховій частині з боку двору, в глибині ділянки. [4]

Після виконання будівельних робіт у 1911 р., Г. Артинов розпочинає роботи по облаштуванню інтер'єрів приміщень будівлі. Судячи з листування архітектора та міської управи, наприклад, букви для написів на дверях кабінетів міського голови, членів управи, замовлено київській гравуральній фірмі А. Д. Франка. Із замовником затверджувався шрифт, його розмір, а букви виконувалися з чистої фосфористої бронзи, які, як обіцяла фірма, ніколи не почорніють. Г. Артинов особисто підбирав меблі для кабінетів по кольору та стилю у меблевому магазині Г. Зайденвєра, враховуючи призначення кожного приміщення. [5]

Автор продовжує мотив головного фасаду, визначеного у класичних формах білого кольору, в інтер'єрі основних приміщень будівлі (див. рис. 4). Особливе відношення було до оформлення інтер'єру зали для засідань на третьому поверсі. По плану зала майже квадратна, з високими вікнами на дві сторони, із дзеркалами в дубових рамах між вікнами, що доповнювалися білими ліпними прикрасами і декоративними елементами з алебастрових плит. Саме алебастрові прикраси стін, колон та балюстрад на сходах дали назву цьому адміністративному будинкові – «Біла Зала» (див. рис. 5).

Рисунок 4 – Внутрішнє оздоблення будинку Міської Думи

Рисунок 5 – Оздоблення «Білої Зали»

Кульмінацією та прикрасою Білої Зали на третьому поверсі стає Білий рояль. Григорій Григорович Артинов особисто їде до Санкт-Петербурга, до представника німецької фабрики К. Бехштен з виготовлення роялів та піаніно – Андрія Дидерихса. Замовлення ускладнюється тим, що для Білої Зали потрібен білий рояль. Такий може бути виготовлений лише за окремим замовленням. Тому до замовлення необхідно визначитися зі стилем та відтінком білого. Артинов особисто підбирав як відтінок білого кольору, так і стиль роялю. [6]

Для Білої Зали також була виконана ікона Богоматері розміром орієнтовно 80×60 см. У замовленні підкреслювалося, що ікона призначена для Білої Зали, тому просять виконати у світлих

тонах на золотому або срібному фоні, в білій рамі, а також додати до неї білу лампадку, при цьому підкреслюють, щоб, при можливості, Богоматір намалювали у білому одязі.

Подібні вишукування не були лише наслідком бажань двох естетів – Міського Голови та Міського Архітектора, – вони були продиктовані потребою задоволення запитів великого числа вінничан. У Білому Залі спочатку планувалися навіть театральні постановки, а вже камерні концерти мали стати постійною і органічною частиною функцій будівлі міського громадського управління.

Після закінчення будівельних робіт передбачалося виконати надбудову над одноповерховою циркульною частиною з двору з купольним завершенням. Г. Артинов навіть виконав проект на вказану прибудову, яка б надала завершеність в інтер'єрі великим залам на другому та третьому поверхах та дворовому фасаді, який зараз проглядається з боку скверу.

Складається враження, що виконуючи глухий торець з боку садиби міського училища, з дуже спрощеними пілястрами, міський архітектор передбачав надалі продовжувати периметральну забудову головної вулиці. Навіть, на старих фотографіях того часу привертає увагу, що триповерхову монументальну будівлю видно з головної вулиці в цілому. У підтвердження цього, з боку садиби Д. Піонтковської (будинок якої проіснував аж до 1940 року), впритул до Будинку Міської Думи збудовано готель (1940-50-ті рр.), яким завершено щільну забудову кварталу між вулицями Арх. Артинова та Майданом Незалежності.

17 (30) січня 1918 р. на засідання Міської Думи, що проходило у Білій Залі, увірвалося 3-5 озброєних солдатів 2-го гвардійського корпусу, під керівництвом А. В.Іванова, які відкрили по стінах стрілянину та наказали присутнім покинути будинок згідно рішення військово-революційного комітету. Депутати припинили засідання і мусили покинути Білу Залу, продовжуючи його у приватному приміщенні. Протокол того незвичного засідання зберігається в обласному архіві. [7] Про ці події до сьогоднішнього дня свідчать сліди від куль на дзеркалах у залі засідань (див. рис. 6).

Рисунок 6 – Розбиті дзеркала у Білій Залі

До 1941 р. у будинку розміщувалася Вінницька міська рада робітничих та червоноармійських депутатів. Міська Дума як орган місцевого самоврядування проіснувала до 1920 р. Після Великої Вітчизняної війни, до сер. 90-х рр. XX ст., будівлю використовували адміністративні установи – керівні органи цукрового тресту обласного постачального об'єднання (див. рис. 7). В даний час частину приміщень пам'ятки архітектури та містобудування орендує Вінницька торгово-промислова палата.

Рисунок 7 – Будинок Міської Думи (20-ті роки ХХст.)

Сьогодні для міста важливо повернути в комунальну власність територіальної громади міста Вінниці колишню будівлю Міської Думи по вул. Соборній, 67 (див. рис. 8).

Рисунок 8 – Будинок Міської Думи (2014р.)

Переговори міського керівництва з центральними органами влади про передачу тривали кілька років. Для Вінниці ця будівля символічна. І саме в ній було прийнято чимало історичних для міста рішень в той час, коли закладалися основи сучасної Вінниці.

29 серпня 2012 року на засіданні Кабміну питання було вирішене остаточно. Результатом засідання стало розпорядження Кабінету міністрів України від 29 серпня № 621-р про передачу будівлі у власність територіальної громади міста Вінниці. [8]

В перспективі міська влада планує повернути будівлі її історичне призначення. І цілком можливо, що буде відновлено знамениту Білу Залу, де збиратимуться на засідання депутати Вінницької міської ради наступних скликань для ухвалення важливих для суспільства рішень, як колись це робили їх колеги на початку 20-го сторіччя.

З конкретними планами з цього приводу міській владі ще належить визначитись, оскільки кошти міського бюджету обмежені. Але тепер можна бути впевненим у тому, що раніше чи пізніше будівлі буде повернена його історична функція, і вона займе належне місце в ансамблі центральної частини міста, який з року в рік змінюється завдяки як оновленню історичних пам'яток, так і створенню нових елементів сучасного особи Вінниці.

Висновки

- Стильовий архітектурний вигляд адміністративного будинку відображає новітні ідеї, що застосовувалися при забудові міста Вінниці на початку ХХ ст. Крім того, будівля Думи пов'язана з історією міського самоврядування, розвитку державності та належить до кращих зразків вінницького модерну.
- Оскільки сьогодні для міста є важливим питання повернення пам'ятки архітектури в комунальну власність з подальшим відновленням і використанням за призначенням, вивчення архітектурно-планувальних особливостей та історії будівлі має велике значення для збереження первозданного образу будівлі Міської Думи.

Використана література

1. Царенко С. Григорій Артинов – перший міський архітектор Вінниці. До 140- річчя з дня народження зодчого / С. Царенко – Вінниця: АІСТ-Прес, 2000. – 120 с.
2. За матеріалами Державного архіву Вінницької області – Ф.230, оп. 1, од. зб. 395, стр. 555
3. За матеріалами Державного архіву Вінницької області – Ф.230, оп. 1, од. зб. 873, стр. 840.
4. Денисова Л. Вінниця на рубежі двох століть / Л. Денисова // Подільський телеграф. –2001. – (19 липня) № 5. – С. 34.
5. За матеріалами Державного архіву Вінницької області – Ф.230, оп. 1, од. зб. 1194, стр. 1517.
6. Царенко С. Звезда Григория Артынова – первого городского архитектора / С. Царенко, Е. Солейко. – Винница: Нова Книга, 2012. – 320 с.
7. За матеріалами Державного архіву Вінницької області – Ф.230, оп. 1, од. зб. 1194, стр.1297.
8. <http://www.myvin.com.ua/ru/news/events/16119.html> [сайт «Моя Вінниця»].

Смоляк Володимир Вікторович – к. т. н., доцент кафедри містобудування та архітектури Вінницького національного технічного університету.

Субін-Кожевнікова Альона Сергіївна – інженер-проектувальник ТОВ «АПМ «Плясовиці», м. Вінниця.

Смоляк Владимир Викторович – к. т. н., доцент кафедры градостроительства и архитектуры Винницкого национального технического университета

Субин-Кожевникова Алена Сергеевна – инженер-проектировщик ООО «АПМ «Плясовицы», г. Винница.

Smolyak Volodymyr – Ph.D., assistant professor of urban planning and architecture Vinnitsa National Technical University.

Subin-Kozhevnikova Alyona – Ltd. "APM" Plyasovytsy " design-engineer Vinnytsya.